

INLEIDING JAN ROTMANS EN ANDRAGOLOGIE

Cor van Dijkum / 28 november 2013

Je zou de vraag kunnen stellen wat andragologie en Jan Rotmans met elkaar te maken hebben. Je kunt verschillende verhalen hebben over wat andragologie is en daar uiteraard over van mening verschillen. Ik heb daar mijn eigen verhaal over wat ik voor deze gelegenheid versimpeld zal weergeven. Ik ben begonnen met andragologie toen ik als wis- en natuurkunde student in een studenten discussievereniging (Sokrates) enthousiaste studenten andragologie ontmoette. Zij inspireerden mij om andragologie naast mijn studie wis- en natuurkunde andragologie te doen, als een soort vrijetijdsstudie. Dat sloot voor mij aan bij het thema wetenschap en samenleving

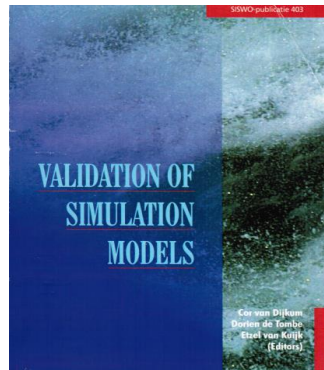
Andragologie ging wat mij betreft over de begeleiding van volwassenen in veranderingsprocessen. Eén van de veranderingstheorieën waar andragologie in de jaren tachtig van de vorige eeuw mee werkte was de theorie van de 'Planning of Change'. Toen ik daar als naïef student mee kennis maakte vond ik het een niet onaardige theorie. Maar het was volgens studenten uit die tijd een ingenieurs- en beheerstheorie en daar was ik het tenslotte, gevoed door talrijke discussies, mee eens.

Daar tegenover stelden wij het idee van de verandering van onderop. Tegenover macht van de elite, de tegenmacht van emancipatiebewegingen. Tegenover het werken met werkgevers, het werken met de vakbond. Tegenover bestuurders, de actiegroepen. Tegenover centralisatie, decentralisatie. Tegenover academisch onderzoek, actie- en handelingsonderzoek. Het werden roerige tijden, maatschappelijk en zeker ook wetenschappelijk interessant.

Onder andere in Amsterdam en Utrecht (waar ik andragologisch onderzoek deed en doceerde) is getracht om dat wetenschappelijke body te geven. Het idee werd opgepakt en uitgewerkt dat je gebruik moest maken van de systeemtheorie om te begrijpen hoe zaken samenhangen en hoe je dan emancipatiebewegingen kon ondersteunen. Daar waren Gerard de Zeeuw en Jan Klabbers de initiatoren. Gerard de Zeeuw en zijn studenten introduceerden het idee van zelfhulpgroepen en hadden het in dat verband over ondersteuningssystemen. Gerard de Zeeuw heeft daar boeiende dingen over geschreven en schrijft daar nog steeds intrigerend over. Jan Klabbers die in Utrecht zat (en ik ook dus) haakte aan bij de systeem dynamica. Hij introduceerde ons bij Dennis Meadows, bekend van de club van Rome, die met hulp van een computersimulatie het gevaar exploreerde dat wij wereldswijd onze grondstoffen aan het uitputten waren. Het fascinerende daarvan was dat je systemen beter kon begrijpen als je ze ook simuleerde met de computer.

Daar zaten wel wat methodologische problemen aan vast die wij later (1999), enthousiast als wij waren, verkenden in een publicatie 'Validation of Simulation Models' (gepubliceerd door de SISWO). Eén van de hoofdstukken in dat boek, van Bert de Vries en Marco Jansen ging over global modeling (het model van Meadows), maar ook over een model van de

klimaatverandering. In dat artikel kwam ik voor het eerst een aantal malen de naam van Jan Rotmans tegen¹.

Een uitdagend probleem dat in die publicatie werd behandeld was het idee dat systemen niet alleen dynamisch konden zijn, maar ook complex. Behalve in mijn eigen bijdrage werd dat behandeld door een toonaangevende auteur in het wiskundig vakgebied van dynamische systemen: Ferdinand Verhulst (hoogleraar 'dynamische systemen' in Utrecht). Door Gerard de Zeeuw waren wij met hem al in 1990 in aanraking gekomen, toen dat fascinerend vakgebied van dynamische systemen en chaos zich nog maar net ontwikkelde en wij ons afvroegen, met Piet Vroon overigens, of, als zelfs het weer niet voor 100% voorspelbaar was, dit wellicht ook voor menselijk gedrag gold.

Een prachtig boek hebben wij (collega Dorien De Tombe en ik) toen uitgegeven over 'Gamma Chaos in de mens- en maatschappijwetenschappen'.

¹ Rotmans, J. (1990). IMAGE: An Integrated Model to Assess the Greenhouse Effect, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, the Netherlands.

Rotmans, J. & H.J.M. de Vries (Eds) (1997). Perspectives on Global Change: The TARGETS Approach, Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Rotmans, J. & H. Dowlatabadi (1998), Integrated Assessment Modelling, in S. Rayner & E. L. Malone (Eds), Human Choice and Climate Change, Vol. 3: Tools for Policy Analysis, 291-377, Battelle Press.

Samen met het boek 'Validation of simulation models' leidde dat tot de stichting van een onderzoeksgroep 'Methodologie van complexe maatschappelijke problemen'. Het was in die onderzoeksgroep dat ik Jan Rotmans voor de tweede keer tegenkwam, maar nu in levende lijve. Het heeft toen helaas niet geleid tot een duurzame communicatie.

Maar gelukkig kwam er een derde gelegenheid om kennis te maken met Jan Rotmans. Dat was zeer recent naar aanleiding van onze werkgroep 'mechanism design'. Daarin constateerden wij met Arnold Heertje dat er vele aanleidingen waren om de vrije markt economie te hervormen. Perverse prikkels hadden dat systeem ontregeld, het economisch spel was ontaard en een aantal Nobelprijswinnaars was naarstig bezig met het ontwerpen van betere spelregels.² In die werkgroep waren wij als andragologen samen met economen van mening dat het ging om een complex systeem dat wij in de geest van het boek Gamma Chaos moesten analyseren en hervormen. Daarbij ging het ook over organisatieverandering en het creëren van vrijplaatsen/niches à la de theorie van Prigogine (ook al een winnaar van een Nobelprijs). En, wonder oh wonder, de Erasmus econoom in ons midden kwam toen met teksten en beschouwingen van Jan Rotmans³ die daar nogal dicht in de buurt kwamen. De derde keer dus.

Toen was het hek wat mij betreft van de andragologische dam. In de transitie beschouwingen van Jan Rotmans ontdekte ik een geupdate theorie 'van de verandering van complexe dynamische systemen', waarbij veranderingen van onderop een belangrijke rol spelen. Als methodoloog die zelf experimenteert en simuleert met complexe systemen las ik dat in eerste instantie in de hoofdstukken 11 en 12.

Maar de wetenschap der Andragologie is gefundeerd in de praktijk en gelukkig zijn in de voorafgaande hoofdstukken tal van prachtige concrete voorbeelden gegeven. En Jan Rotmans deinst er ook niet voor terug in de toekomst te kijken. Dat was in de jaren negentig (en daarna) een gepasseerd station. Maar Jan Rotmans laat zien hoe het in een mogelijke toekomst kijken toch nuttig is.

Kortom wat Jan Rotmans doet is nogal uitdagend, maatschappelijk en wetenschappelijk. En het doet mij een bijzonder genoegen om Jan Rotmans hierbij uit te nodigen zijn ideeën en praktijk met ons te delen. Wij zien daarna wel wat u er van vindt en wat er van komt.

² Als U daarover meer wilt weten moet ik u verwijzen naar onze website (andragologie.eu) en een aanstaande derde conferentie op 11 April 2014, georganiseerd samen met de Universiteit Utrecht.

³ Rotmans J. Loorbach D. (2009). Complexity and Transition Management. Journal of Industrial Ecology. Volume 0, March 10.